

Heimans en Thijsse

Nieuwsbrief

Mededelingenblad van de Heimans en Thijsse Stichting nummer 47 december 2014
Redactie Lydia Haafkens en Eddy van der Maarel

Van het bestuur

Na jarenlange voorbereiding is deze zomer begonnen met de archivering en verhuizing van de documenten die de Stichting in de loop van de jaren heeft verzameld. Doel van deze operatie is niet alleen om ons zeer waardevolle archiefmateriaal onder verantwoorde bewaarcondities te brengen, maar ook veel beter toegankelijk te maken voor onderzoek en educatie. Inmiddels is Erik Zevenhuizen benoemd als Heimans en Thijsse conservator. Zijn taak zal zijn om het archiveringsproces wetenschappelijk te begeleiden en de collectie meer bekendheid te geven. Eerder heeft Erik een grote reputatie opgebouwd als biograaf van Hugo de Vries. Het echte archiveringswerk is ter hand genomen door Fons van der Meer en Wim Kuppen van de Artisbibliotheek. Vanuit het bestuur worden deze werkzaamheden begeleid door Frank Saris. We hopen dat onze collectie nu snel een plaats krijgt in de Artisbibliotheek en daarmee breed toegankelijk zal worden.

Onder leiding van Jacques de Smidt zijn er belangrijke verdere stappen gezet met de plaatsing van de verzamelde boeken in de bibliotheek, die inmiddels een indrukwekkende uitstraling heeft gekregen. Veel van de oude boeken hebben een passende plek kunnen krijgen in de mooie kast in de hal. De boeken- en tijdschriftencollectie zal ook in de toekomst in de bibliotheek van het Hugo de Vries Laboratorium blijven. Daarnaast is er veel werk verzet om de situatie in de kelder weer overzichtelijk te maken en het aantal vierkante meters in overeenstemming te brengen met de ruimte die we hebben gehuurd. Ik wil de vrijwilligers graag van harte bedanken voor al het werk dat zij hebben verricht.

We kijken nu ook terug op het Heimans-jaar waarin werd stilgestaan bij het feit dat het 100 jaar geleden was dat Heimans tijdens een geologische excursie overleed. We hebben als stichting bijgedragen aan het Heimans-jaar door de uitgave van het boekje "Eli Heimans, Uit de schaduw van Jac. P. Thijsse" geschreven door Marga Coesèl. Dit is een zeer prettig leesbaar relaas geworden over het leven en werk van Heimans. Daarnaast hebben we de Heimans-wandeling uitgezet op de app Natuur in NL. Zowel het boekje als onze Heimans-wandeling hebben veel aandacht gekregen. Trouw en de Volkskrant publiceerden beiden zeer omvangrijke artikelen, waarbij het boek van Marga Coesèl en de wandeling in samenhang met elkaar werden beschreven. We hebben daarnaast bijgedragen aan een aantal regionale activiteiten in de omgeving van Epen, door financiële steun en het geven van lezingen.

In 2015 staan we stil bij het 150ste geboortejaar van Jac. P. Thijsse (25 juli 1865). Op dit moment overleggen we met de besturen van IVN, KNNV en Thijsse's Hof op welke wijze we hieraan passend aandacht kunnen besteden. In dit kader wordt er onder meer gewerkt aan de voorbereiding van een TV-documentaire over Thijsse, die uitgezonden zal worden op NPO2.

Het is belangrijk dat we als Heimans en Thijsse Stichting niet alleen naar het verleden kijken, maar vooral ook naar de toekomst. De reeks symposia die we zijn gestart, heeft inmiddels een spraakmakend karakter gekregen. In 2013 was het thema "De relatie tussen mens en natuur in een verstedelijkte samenleving". In 2014 was het thema "Natuur en gezondheid". Dit symposium dat in de Rode Hoed in Amsterdam werd gehouden, trok ruim 100 deelnemers (zie elders in dit nummer voor een kort verslag; een uitgebreid verslag is te vinden op de website van de Stichting). Het mooie was dat nu ook veel meer dan voorheen werd geparticipeerd door mensen van buiten de natuurbeschermingswereld. Er waren veel mensen uit de gezondheidszorg, de verzekeringswereld en het onderwijs. Ik zie deze bijeenkomst dan ook als een eerste stap om de idealen van Thijsse en Heimans uit te dragen naar een veel breder publiek en een vorm te vinden die past bij onze hedendaagse maatschappij.

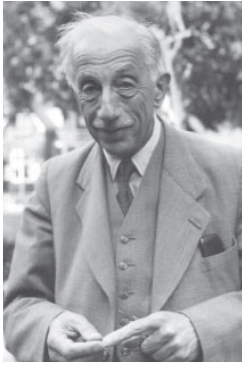
Inmiddels is besloten om voor het symposium in september 2015 te kiezen voor het thema "De groene stad van de toekomst". We zijn op dit moment bezig een aantrekkelijk programma voor deze bijeenkomst samen te stellen. Op dit symposium zal ook de Heimans en Thijsse Prijs 2015 worden uitgereikt. Er zijn 8 nominaties ingestuurd. De jaarvergadering waar we deze (en andere) zaken met elkaar zullen bespreken, zal plaatsvinden op zaterdag 14 februari 2015. De nieuwe Heimans en Thijsse conservator zal zich tijdens deze bijeenkomst aan jullie voorstellen. Ik wil jullie van harte uitnodigen deze bijeenkomst bij te wonen.

Frank Berendse (voorzitter)

Documentatie van

- natuurbeleving
- natuurstudie
- natuurbehoud
- natuureducatie

Mijn buurman 'de professor'

Als dagdromer en observator was ik op school niet altijd bij de les. Het was leuker om het veld in te gaan. Kijken, bestuderen en vastleggen in het geheugen of met tekenen en camera. Wie het talent heeft om de omgeving zo vast te leggen, heeft doorgaans meer dan gemiddelde kennis van de natuur. Dat vastleggen vraagt immers om nauwkeurig kijken. Gelukkig ben ik zo'n mens.

Mijn geboortehuis lag aan de Amsterdamse Quinten Massijsstraat, een bovenwoning. Die plek is voor de rest van mijn leven van groot belang geweest. Vooral omdat in het benedenhuis schuin onder ons, Professor Dr. Jacob Heimans woonde.

Was hij thuis, dan maakte hij vaak, voorovergebogen over zijn tekenbord en een loepbril om het hoofd, gedetailleerde tekeningen van planten. Dat bord stond achter het raam van zijn werkkamer aan de straatzijde. Ik gluurde graag naar binnen om zijn tekenwerk te zien. In het midden van die kamer een grote tafel met stapels boeken en documenten. Tegen de wanden de bibliotheek. Langs elke boekenplank een strook mosgroen fluweel. Als klein kind vond ik dat indrukwekkend, net als de zware houten camera die hij ooit liet zien.

Op straat speelde ik wel met zijn kleinzonen en kwam derhalve ook bij Heimans thuis. Daardoor schroomde ik later niet om zijn hulp te vragen bij determinaties. Altijd was ik welkom en ik leerde veel. Heimans had veel geduld. Soms bleef ik zo lang, dat zijn vrouw mij vroeg om samen met hen thee te drinken. In de zitkamer zag ik dan de mooie tuin die ik zo bewonderde. Langs de erfgronden borders en centraal een klein gazon met een pad er omheen. In de rechter bovenhoek een rechthoekige vijver met een moerasje, waar ik zomers in de avonduren de groene kikkers, hoorde kwaken. Een heerlijk landelijk geluid.

Hij nam mij wel mee op excursie door dat groen. Een collectie met veel inheemse soorten, waaronder ook orchideeën, die ik als stadsjongen soms alleen kende van plaatjes uit 'zijn' HHT. Daar moet mijn liefde voor het natuurlijk tuinieren zijn ontstaan. Ook heeft hij mij tot zelf tekenen geïnspireerd, getuige deze spreuw.

Raar, ik heb destijds nooit beseft wie Jacob Heimans anders was, dan alleen mijn vriendelijke buurman. De man die ik zo bewonderde en van wie ik zoveel leerde. Eind 1977, ik was toen 25, vertrok ik naar Haarlem. Een jaar later overleed 'de professor', zoals de burenhemans noemden.

Elf jaar daarna kreeg ik zelf een tuin; de eerste jaren uitsluitend gevuld met inheemse soorten. Dat was de aanleiding om mijn boek 'Natuurlijk tuinieren met inheemse planten' (Kosmos Uitgevers, 1993) te schrijven. Ook hier was de inspirator Jacob Heimans, dat lijkt geen twijfel. Ik ben hem voor altijd dankbaar.

Peter Bulsing

Boekbespreking

Tineke de Jong e.a. (eindredactie). 2014. *In de voetsporen van Eli Heimans; 9 IVN-wandelingen door het Zuidelijk Geuldal*. ISBN 9789081372800. Ringband, 132 pp. Prijs €12,95. Zie IVN-District Limburg. <https://www.ivn.nl/afdeling/district-limburg/activiteiten/de-voetsporen-van-eli-heimans>.

Dit is een kostelijk wandelboekje dat vele herinneringen oproept. De meest bijzondere is wel dat ik als student met prof. Jacob Heimans, de zoon van Eli, in het zuidelijk Geuldal op excursie ben geweest. Ik schrijf dit terwijl ik net de bijdrage in de linker kolom heb gereedgemaakt; de foto toont de "jonge Heimans" zoals ik hem zo goed heb gekend. Ook als NJNer heb ik het Geuldal en het Onderste en Bovenste Bos bezocht.

Het boekje is verschenen ter gelegenheid van de honderdste sterfdag van Eli Heimans. Het geeft nauwkeurige beschrijvingen met kaartjes van 9 natuurhistorische wandelingen (sommige met meerdere routes) variërend van 2,5 tot 16 km, de meeste van 6 tot 9 km. Uitgebreid komen aan de orde met name de geologie, met de Heimansgroeve als geologisch monument; de landschaps geschiedenis, sinds eind 19e eeuw bekend door de studies van Eli, en iets later ook zoon Jacob Heimans; de biologie, vooral de flora. Het boekje is doorspekt met foto's en tekeningen van nu, die steeds worden afgewisseld met citaten en tekeningen uit boekjes van Eli Heimans, vooral "Uit ons Krijtland".

Toen we een paar jaar geleden kort in het Geuldal bij Epen waren, vonden we de invloed van eutrofiëring op de vegetatie alarmerend. Maar dit boekje laat zien dat er verder naar het zuiden in het Geuldal nog veel bewaard is gebleven. In de Geulweiden, het Onderste Bos, het Bovenste Bos, langs en in de ontelbare Geulmeanders en de 15 beken en zijbeken tussen Cottessen en Epen.

Rest mij toe te voegen dat het boek tot stand kwam dank zij de Stichting het Limburgs Landschap en het district Limburg van het IVN Instituut voor natuureducatie en duurzaamheid. De Heimans en Thijssen Stichting was een van de sponsoren van dit project.

Eddy van der Maarel

Boekaankondiging

Rolf Roos, Frank Saris & Nico van der Wel (red.) 2014. *Woorden over de wildernis – oude en nieuwe visies op de natuur*. Natuurmedia, Amsterdam. Paperback, 176 pp. ISBN 9789082043655. Prijs € 29,95; Ebook ISBN 9789082043679. Prijs € 6,99. Verkrijgbaar o.a. via <http://www.soemer.nl/woorden-over-de-wildernis.html>.

Dit is een verzameling essays, de meeste overgenomen uit eerdere publicaties, van voor- en tegenstanders van het wildernisconcept in Nederland en met veel aandacht voor de Oostvaardersplassen.

Verslag van het Heimans en Thijssen symposium 2014: Natuur en gezondheid

Het symposium werd georganiseerd in samenwerking met InnovatieNetwerk en Stichting wAarde. Het vond plaats in het debatcentrum de Rode Hoed in Amsterdam, met Marjolein Kloek als dagvoorzitter.

Na het welkom door Frank Berendse volgden lezingen door Cor Wagenaar (Hoogleraar Ruimte en Gezondheid, RU Groningen), Mieke Ansems (Zorgverzekeraar Menzis) en Erna van de Wiel (Staatsbosbeheer). Daarna gingen huisarts Dianne Jaspers, Jasperina Venema van Vitura VitaliteitCentrum en kinderarts Mauk Driessen een discussie aan met elkaar en met de zaal. Rob Hoekstra trad als discussieleider op.

De finale betrof de filmprijsvraag 'Natuur als medicijn'.

Marjolein Kloek

Rob Hoekstra

Vlucht naar de natuur. Natuur is gezond en de stad is ongezond: een opvatting die volgens Wagenaar tot in de huidige tijd als standaard gold.

Zo konden tijdens de Industriële revolutie ziektes zich sneller verspreiden in de stad dan op het platteland. Dit leidde tot een vlucht naar de natuur, die architectonisch en planmatig vorm werd gegeven in zes tijdvakken: 'pre-industriële stad', 'industriële stad', 'Europa voorbij na WO1', 'Europa voorbij na WOII', 'moderne stad', en 'globale dimensie'.

Cor Wagenaar

Zo ontstonden in de 'pre-industriële stad' landgoederen, in de 'industriële stad' stadsparken en volkstuinen en kreeg de 'moderne stad' 'bloemkoolwijken' met woonerven. Nu gaat het om 'healthy cities', met aandacht voor o.m. lichaamsbeweging en duurzaam bouwen.

Natuurlijk fit. Mieke Ansems en Erna van de Wiel gaven voorbeelden van projecten waarin natuur en gezondheid worden verbonden en onderstrepten de noodzaak van transitie in de zorg.

Groen zou kunnen bijdragen aan het verlagen van zorgkosten, vanwege minder ziekteverzuim. Menzis werkt hierin samen met Natuurmonumenten en Stichting IVN.

Ansems pleit voor een nog sterkere investering in natuur. Zij verwijst hier naar de Nota "Gezondheid dichtbij" van mei 2011. Ook wordt nog verwezen naar de "Natuurvisie 2014".

Mieke Ansems

Erna van de Wiel beschrijft de transitie in de zorg als

volgt 'van ziekte en zorg naar gezondheid en gedrag', en 'de regie bij de burger'. Natuur kan daar positief aan bijdragen, via beweging, sociaal contact, vermindering van stress en verbetering van de luchtkwaliteit. Staatsbosbeheer stimuleert dit, onder meer met speelbossen voor de jeugd en ouderen-beweegdagen. Recent onderzoek wijst op het effect van lichaamsbeweging, met name in de natuur, op ons brein.

Van de Wiel sluit af met een citaat van Jac. P. Thijssen over de natuur: "Van groote waarde als recreatieoord voor de eenvoudige bevolking: niet alleen voor overwerkten, zieken en zenuwlijders maar in veel hogere mate voor gezonden en vooral voor de jeugd."

In beide bijdragen wordt niet precies gespecificeerd wat onder 'groen' of 'natuur' wordt verstaan. Later in de discussie bleek dat er nog veel onbekend is over de relatie tussen gezondheid en de verschillende typen natuur.

Natuur is geen wondermedicijn, maar het helpt. Het rondetafelgesprek met Dianne Jaspers, Jasperina Venema en Mauk Driessen was vooral een discussie met de zaal, o.l.v. Rob Hoekstra. Er kwamen meer voorbeelden naar voren van verbinding tussen natuur en gezondheid. Ook artsen en anderen uit de zorgsector namen aan de discussies deel. Maar natuur is geen wondermedicijn: denk maar aan de ziekte van Lyme.

In de wachtkamer van de huisarts. Voor de filmprijsvraag onder jongeren over 'Natuur als medicijn: in de wachtkamer van de huisarts' waren drie filmpjes genomineerd. De jury bestond uit Frank Berendse, Hugo Backx (directeur Vereniging Publieke Gezondheid en Veiligheid Nederland), Toine van Heesch (huisarts) en Marleen van den Ham (InnovatieNetwerk). Zij hebben gekozen voor een gedeelde eerste plaats voor de film van Armanda Govers en die van Tobias Schepers en Elise Cervin; de film van Tom Nugteren en Liza de Jong kreeg een eervolle vermelding.

Het juryrapport is lovend over de twee winnende films: die van Armanda is vrolijk en bijdetijds, en motiverend, ook wat betreft de combinatie van natuurlijk voedsel en beweging in de natuur. De film van Tobias en Elise heeft een filosofisch getinte benadering, uitgaande van herkenbare, aansprekende situaties, en een mooie stijl met heldere tegenstellingen en vloeiende beeldwisselingen. Beide winnaars krijgen een filmworkshop door Ruben Smit aangeboden. Deze is inmiddels achter de rug. Armanda Govers schreef er een verslag over.

Hiermee besluiten we tevens ons verslag van het goed bezochte, geanimeerde symposium.

Zie onze website voor een volledige versie van het verslag en het verslag van Armanda!

Marjolein Kloek en Eddy van der Maarel
Met foto's van Maarten Smies

Erna van de Wiel

Van links naar rechts Mauk Driessen, Jasperina Venema en Dianne Jaspers

Van links naar rechts de genomineerden Tom Nugteren en Liza de Jong en de prijswinnaars: Armanda, en Tobias en Elise.

Documentatie van

- natuurbeleving
- natuurstudie
- natuurbehoud
- natuureducatie

Wie Is....? nr. 5 Jelle Reumer

Prof. dr. Jelle Reumer is directeur van het Natuurhistorisch Museum Rotterdam en bijzonder hoogleraar vertebraten-paleontologie aan de Universiteit Utrecht. Daar studeerde hij van 1971-1978 biologie en promoveerde in 1983 op een proefschrift

over de paleontologie van spitsmuizen.

In 1987 werd hij directeur van "Het Natuurhistorisch" om de doorstart van het museum, dat eerder in de Diergaarde Blijdorp was gehuisvest, in de villa aan de Westzeedijk in Rotterdam mogelijk te maken. En die doorstart is meer dan geslaagd.

Het Natuurhistorisch

Het Natuurhistorisch Museum Rotterdam is het enige museum in Europa dat zich richt op de grote stad als natuurgebied. Daarnaast werkt het museum aan de natuurlijke historie van het zuidwesten van Nederland en van de Noordzee.

Het Natuurhistorisch heeft een rijke collectie fossielen uit de Noordzee en heeft na het Natuurhistorisch Museum in Brussel de grootste collectie van fossiele zeezoogdieren in Europa, waarvan de meeste afkomstig zijn van de boomkorvisserij.

De huidige tentoonstelling "Pure Veerkracht" laat zien en voelen dat de stad ook natuur is. Reumer heeft er net een boek over geschreven: "Wildpark Rotterdam". Natuurlijk is alle natuur in Nederland door de mens gemaakt en de stad is geen uitzondering. Wat we nu ontdekken is dat het buitengebied steeds minder leefbaar wordt en dat planten en dieren ontdekken dat de stad een gedekte tafel kan zijn. Feit is dat de biodiversiteit in de stad nu groter is dan die in grote delen van het buitengebied van Nederland. Dat klinkt contrair, maar het agrarisch buitengebied heeft weinig biodiversiteit en het agrarisch natuurbeheer werkt jammer genoeg vaak niet.

Het Natuurhistorisch is de buurman van het Erasmus Medisch Centrum, waar ze net een nieuwe toren hebben gebouwd. De handtekening van Erasmus prijkt trots hoog op de gevel en slechtvalken gebruiken die als uitkijkpost om duiven, eksters en halsbandparkieten op te sporen en te bejagen. Het gaat de slechtvalken in Nederland goed, na hun teruggang in de jaren 1960 en '70 als gevolg van het gebruik van persistente bestrijdingsmiddelen.

We wisten al dat slechtvalken in de Verenigde

Staten zich vestigden op wolkenkrabbers en dat zien we nu in ons land ook gebeuren. De stad als habitat ...

Natureducatieve activiteiten

Het Natuurhistorisch heeft een uitgebreid programma van natureducatieve activiteiten. Het heeft elf museumlessen in de aanbieding voor het basisonderwijs en zes lessen voor het voortgezet onderwijs. Ook heeft het museum een uitleencollectie van opgezette vogels.

Daarnaast is Het Natuurhistorisch gastheer voor kinderfeestjes: het Potvispartijtje voor kinderen van 4 tot 6, het Jungle-avontuur voor kinderen van 7 tot 8 en het Onderzoeksfeest voor kinderen van 9 tot 12 jaar. Het beleid volgt de pedagogische benadering van Piaget: verwondering, gewaarwording en activiteit.

Bureau Stadsnatuur

Het Bureau Stadsnatuur is de onderzoekafdeling van Het Natuurhistorisch. Het bureau doet in opdracht van een aantal gemeenten in Zuid-Holland en van het Havenbedrijf Rotterdam onderzoek. Gedeeltelijk is dat onderzoek in het kader van de 'zorgplicht', die de Flora- en Fauna Wet voorschrijft. Maar ook doet het bureau aan natuurmonitoring voor zijn klanten. Het werk speelt zich niet alleen af in de stedelijke omgeving maar ook in het buitengebied. Alle gegevens worden opgeslagen in een database en verspreidingskaarten van planten en dieren kunnen als het ware met een druk op de knop worden gemaakt.

Ook publiceert het museum de Stadsecologische Reeks, een onregelmatig verschijnende serie brochures over onderwerpen van de stedelijke ecologie.

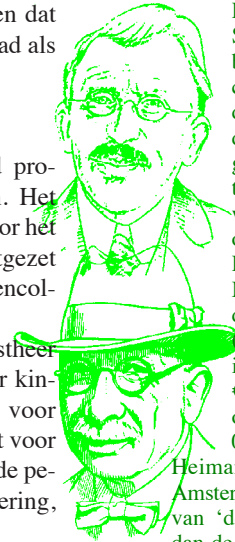
Paleontologisch onderzoek

Reumer is in het kader van zijn werk aan de Universiteit Utrecht ook betrokken bij paleontologisch onderzoek. Er werken studenten onder zijn supervisie en ook is hij de coördinator van het onderzoek dat studenten Aardwetenschappen en Biologie elk jaar in de bouwvak doen in een kalksteengroeve bij Winterswijk. De kalksteenlaag dateert uit het Trias (245 miljoen jaar geleden) en het onderzoek levert voornamelijk fossiele vissen en reptielen op.

Daarnaast komen er ook van de Tweede Maasvlakte interessante fossielen, zoals halswervels van de wolharige mammoet en versteende keutels (coprolieten) van de grottenhyena. En dat is dan weer werk voor Het Natuurhistorisch ...

Maarten Smies

foto Kees Moeliker

De Heimans en Thijssse Stichting beheert een bibliotheek en een archief met materiaal over de ontwikkeling in het denken over en het omgaan met de natuur. Activiteiten op deze terreinen worden bevorderd door o.m. het toekennen van de Heimans en Thijssse Prijs. Men wordt donateur van de Stichting door €22,50 studenten €10,00; instellingen minimaal €65,-) over te maken op rekening NL52 INGB 0003 8310 69 t.n.v.

Heimans en Thijssse Stichting, Amsterdam, onder vermelding van 'donatie'. Men ontvangt dan de Nieuwsbrief en uitnodigingen voor manifestaties.

Adres

Postbus 20123
1000 HC Amsterdam
heimans-en-thijssse-st@planet.nl

Website

www.heimansenthijsssestichting.nl

Secretariaat, Bibliotheek en Archief

Hugo de Vries-Centrum
Plantage Middenlaan 2c
1018 DD Amsterdam
Bibliotheek en archief zijn toegankelijk op vrijdag van 10.00 - 16.30 uur en op afspraak.

Dagelijks Bestuur

F. Berendse, voorzitter
tel. 0317 484973
frank.berendse@wur.nl
H. van Oene, secretaris,
penningmeester a.i.
tel. 0318 847782
vanoene@upcmail.nl
M. Smies, Heimans en Thijssse Steunfonds
tel. 070 3268365
maarten@smies.org
P.C. de Hullu
tel. 024 7410701
e.dehullu@science.ru.nl
M. Kloek
tel. 0317 485181
marjolein.kloek@wur.nl
Th. van Slobbe
tel. 024 6844836.
t.vanslobbe@waarde.nl
F. Saris
tel. 024 7410411
frank.saris@sovon.nl

Webmaster

H. Kuyvenhoven,
tel. 030 6665261
herbert.rita@zonnet.nl

Eindredactie Nieuwsbrief

E. van der Maarel
tel. 0561 430760
eddy.arteco@planet.nl

